

BİLGİSAYAR VE İLETİŞİM

Öğr. Gör. Dr. Şengül ÖZERKAN
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

İletişim süreci, kişilerden başlayarak, uluslararası düzeye kadar sosyal etkileşimin temel bir ögesidir. Kuhn, iletişim için "uygarlığın kalbidir dersek abartmış olmayız"(1) demiştir. Gruplar, kurumlar ya da organizasyonlar (aileden ulusa) iletişim sürecinde kaynak ya da alıcı olarak yer alabilirler. Günümüzün iletişim dünyası da kaçınılmaz bazı değişikliklere sahne olmaktadır. Sosyal bir süreç olan iletişimde, elektronik iletişim kavramının hızla yer aldığına şahit olmaktadır. Bilgisayar alanındaki gelişmeler, bu konunun basına yaptığı ve ilerde yapması beklenen bazı değişimler konusunda iletişimcileri de bu konu üzerine eğilmeye itmektedir.

Gazetecilerin haberleri anında merkezlerine faksla iletme,köşe yazarlarının yazılarını evlerinden yazı işlerine göndermeye başladıkları günümüzde, şimdilik hayal gibi görünüyorsa da, gazetelerimizi gazete bayiinin ya da kapıcımızın elinden değil,bilgisayarımızın printerinden -üstelik de yalnızca istediğimiz sayfaları- seçerek alacağımız günler pek uzakta görünmüyor.

Bilgisayarın Doğuşu

Yapay zeka, 1940'lı yılların ortalarında tasarlandı, 1950'lerin başlarında doğdu ve 1956' da bilim adamlarının, fizyologların ve psikologların katıldığı küçük bir toplantıda adı kondu(2).

İlk bilgisayar, yapıldığından çeyrek yüzyıl sonra ABD' de kadın erkek çocuk herkesin hayatını etkilemeye başladı (3).İçinde yaşadığımız çağda, bu değişime maruz kalarak edilgin bir bekleyiş içine durmamız ya da gelişimlere açık olmamız acaba yeterli mi? İletişimde yeni bir gelişim çağına giriyoruz. Bu geçiş dönemi süresince, hangi kanunlara, hangi davranışlara ve sosyal kontrol mekanizmalarına ve altyapılarına -temellerine- ihtiyaç duyacağımızın saptamasını yapıyor muyuz? Büyük bir ihtimale, bu geçiş dönemi kaos yaratacaktır; çünkü, makineler, toplum onlara hazır ol-

madan önce yeni işlevlerini yüklenmişlerdir. Davranışlarda, etikte, kanun, eğitim ve iş alanında olumlu değişimler ve olumsuz değişimler içiçe geçecektir.

Uzun zamandır teknoloji gelişimi, toplumun ona adapte olmasına imkan verecek kadar yavaş seyrediyordu; ancak bu değişim artık hızlandı. Zaman artık daha kısa. Ancak bu değişim, bazı sorunlar da yaratabilir.

Teknolojinin hazırlıksız kullanılmasının, ona karşı büyüyen bir muhalefeti de doğuracağı kaçınılmazdır(4). Bilgisayarın işsizlik yaratabileceği, insan düşüncesinde ve çalışma sisteminde, sosyal yaşamında yabancılığa yol açabileceği, vb. sorular, belki de bu araca düşmanlık duygularını körükleyecektir. Ancak bir görüşe göre de: "eğer teknik bir hata varsa mutlaka teknik bir çözüm de bulunacaktır(5)".

Bilgisayar teknolojisine umutla bakanlara göre, yeni teknoloji kullanımı işleri gerek nitelik ve gerekse nicelik yönünden yükseltecek ve bilgi idarecilerinin hünerlerini arttıracaktır. Bu görüşe göre yeni teknoloji, rutin işleri azaltacak ve daha çeşitli, ilginç etkinliklerin ortaya çıkmasını sağlamakla, iş yaşamının monotonluğunu azaltacaktır. Örneğin, Random'a göre gelecekte dünya daha az sıkı çalışılan ve anlık hızlı değişimlere daha eğilimli bir dünya olacak; mekanik endüstrinin siyah periyodundan akıllı komputeler çağına geçilecektir(6).

İşçiler de çalışanlarla, şu anda olduğundan daha uyumlu bir değişim içine gireceklerdir. Elektronik iletişim sayesinde artık çalışanlar üst ilişkiyi gözetmeden daha açık haberleşme imkanına kavuşmuşlardır. Bu elastikiyet ve dinamizm, şüphesiz yöneticilere yeni yükler getirmektedir(7) Dünyada yüzlerce milyon bilgisayar, global bilgi altyapısına bağlanarak hizmet vermektedir. Elektronik posta, iş mektuplarının alışlagelmiş beş günlük haberleşme süresini beş saniyeye indirerek, iş haberleşmesinde şimdiye kadar alışmadığımız bir çabukluk kazandırmaktadır. Coğrafi olarak birbirinden kıtalarla ayrılan mühendisler, ürün geliştirmek için tele-konferans yöntemiyle bir araya gelebilmektedir.

Yönetici sınıfın bilgi kitlesi içinde öznel gerçeklere ihtiyacı vardır. Organizasyonlarda bilgisayarlar bütün kuruluşlar hakkında bilgi sundukları için elektronik veri süreci, üst düzeydeki yöneticilerin daha rasyonel kararlar almalarını mümkün kılacaktır. Böylece özerklik ve çok merkezliliği sağlayarak faaliyet düzeylerini en aza indireceklerdir(8).

Ancak bir başka görüşe göre de, bilgisayar çok merkezli yönetime ihtiyacı ortadan kaldıracaktır(9). Yeni teknoloji sayesinde bilgilerin tek elde toplanması artık daha kolay olduğundan ve bunun için çok zaman harcanmayacağından, hatta işyerinde bulunulması bile her zaman gerekmeyeceğinden, belki de bilgisayarı otoriter tek merkezli yönetimler daha başarılı olarak kullanacaklardır.

İşgücü ve İletişim Sektörü

ABD' de işgücünün yaklaşık yarısının bilgiyle bağlantılı işlerde çalıştığı tahmin edilmektedir. İngiltere' de de bütün çalışanların hemen hemen yarısı bu alanda çalışmaktadır. Bu iki ülkede hızla yaygınlaşmaya başlayan yeni bir değişim de, bilgisayar başında çalışan personelin bir kısmının işyerine gelmeden -ya da en azından düzenli mesai saatlerinde gelme zorunluluğu olmaksızın- yeni bir çalışma düzenine geçmeye başlamalarıdır. İngiltere' de bilgi alanında çalışanların bir kısmının evlerinde çalışmaya başladığı ve bunun mesai saatlerinde yaşanan trafik sorunu vb. durumlarda olumlu etkilerinin görülmeyle başladığı bildirilmektedir.

ABD' de, elektronik iletişim devriminin bazı sektörleri etkilediği söyleniyor(10). İnsanlar artık, çoğunlukla işlerinden çıkıp evlerine gitmek istiyorlar. İngiltere' de publar, restoranlar ve sinemalar bile bundan olumsuz olarak etkilenmeye başlamışlardır.

Blue Cross firması, evde çalışan elemanların %50 daha üretken olduklarını ve daha az hata yaptıklarını belirtmektedir. ESU' ya göre de, evde çalışanlar hem daha üretkendirler hem de başlarında bir denetleyici (süpervizör) olmadan daha kaliteli iş çıkarmaktadırlar(11).

Evde çalışan personelin büyük kısmı, işyerinde 40 saatte yaptıkları çalışmayı evlerinde 25 saate yaptıklarını belirtmektedir(12). Böylece, ofisten, mekan büyüklüğünden, mobilya telefon vs' den tasarruf edilmeye başlanmıştır.

ABD'de her geçen gün daha çok şirket, çocuk sahibi olmak isteyen bayan personelin evde çalışmasını kabul etmeye başlamıştır. İngiltere' de, F International' de yaklaşık 1000 programcı evinde çalışmaya başlamıştır(13). Ancak daha şimdiden bunun olumsuzlukları da yaşanmaya başlamıştır. Evde çalışanlar, zamanla ikinci sınıf eleman durumuna düşmekten ve yalnızca kendi yaptıkları işlerden yararlanan ve işyeri olanaklarından yararlanamayan personel konumunda olmaktan korkmaktadırlar.

Bilgisayarın en yoğun olarak kullanıldığı alanların başında bankacılık ve sigorta sektörleri gelmektedir.(14). Ülkemizde bilgisayar teknolojisini kullanmaya başlayan bankalarda personel sayısında azalma başlamıştır. Ancak personel azaltımının tek sebebinin yeni teknoloji olup olmadığının araştırılması gerekmektedir.

İngiliz ekonomisi, bilgisayarların yaygınlaştığı yıllar olan 1970' lerde, petrol krizine rağmen, toplam istihdam oranında fazla bir düşüş göstermemiştir(15). İşçi başına düşen robot sayısının yüksek olduğu ülkelerde, örneğin Japonya ve İsveç' te düşük oranda işsizlik vardır. Otomasyonla yüksek işsizliğin ters orantılı ilişkisi olduğuna kesin gözüyle bakılmamalıdır. Bu, ilk bakışta paradoksal görünmekle birlikte, bu durumu doğru anlamak için, yeni teknolojiyle, artan verimliliğin, meslekleri nasıl et-

kilediğini düşünmek gereklidir. Üretim artınca fiyatın düştüğü ve kalitenin yükseldiği varsayılırsa, bu, ürüne olan talebin artması ve yatırımların genişlemesi, sonucunu yaratacaktır. Bunun sonucunda, yeni çalışma alanlarının yaratılabileceği de göz önünde tutulmalıdır.

Eğitim ve Bilgisayar

Gündelik hayatımızda kullanılan çoğu teknolojiler gibi bilgisayarları da mikro işlemci adı altında farkında olmadan kullanmaya başladık(16).Kişisel bilgisayarlar, tv ve telefon gibi ev eşyalarımızın arasındaki yerini almaya başladı. Gelecek on yıllarda yolumuzun biraz daha farklılıklar göstereceği bellidir. Çocuklar yeni makinelerle büyümeye başlayacak; belki çocuk yuvalarında terminal tuşlarına basmaya başlayacaklar. Konuşmayı anne ve babalarından öğrendikten sonra, bilgisayarla iletişim kurmayı öğrenecekler. Matematik öğrendikleri kadar hızla bilgisayar da öğrenecekler.

ABD' de, okullarda bilgisayarlar kalemin yerini almaya başladı.(17). Çocuklar bu alanda,ebeveynlerinden hatta öğretmenlerinden de daha çok şey biliyorlar .Marshall Mc. Luhan'a göre bu gelişmede geç bile kalınmıştır. "Günümüzün tv çocuğu, 19.yy. eğitim kurumlarının özelliğini taşıyan okul çevresine girdiği zaman şaşırılmıştır(18).

Araştırmalar, çocukların, bilgisayar karşısında günde yalnızca on dakikalık çalışmayla, matematikte daha başarılı olduklarını saptamıştır. Bilgisayarla çalışan çocuklar test sınavlarında da daha başarılı olmaktadır(19). Ancak, eğitimde bilgisayar kullanımı, yalnızca matematikle sınırlandırılmamalıdır.

Nörofizyolog Dr. Gerard'a göre, insanda beyin gelişimi alet kullanma talebinin sonucu olarak gelişmektedir. Benzer şekilde, bireysel olarak, sinir gelişimi, uyarıların artmasıyla gelişmektedir. Farelerde beyin korteksinin deneyimlerin artmasıyla kalınlaştığı saptanmıştır. Uyarının olmaması, sinir sistemi yeteneklerinin (ability) azalmasına yol açmaktadır. Dr. Gerard, öğrenmeyi, "deneyim ve öğrenmenin sosyal kontrolü olarak, eğitimin davranışsal yansıması"(20) şeklinde tanımlamıştır. Eğitimin etkinliği bilgisayarla arttırılabilmektedir. Eğitimde bilgisayar kullanıldığından beri, bireysel öğrenme gerçekleşmeye başlamıştır. Bilgisayarlar, özel öğretim görevi görecek, kısacası öğrenci veri ile(data) özel bir ilişki içine girecektir. Bu özel öğretmenle belki eğitimin daha güzel yanlarını bulacaktır. Bilgisayarlı eğitim, bu alanda geniş imkanlar yaratabilecektir. Eğitilmiş ve eğitimsiz, kişilerin arasındaki fark, tamamen kapanmasa da azaltılabilecektir. Bobrow' a göre, böyle bir eğitim sisteminde ne diploma ne kabul ne giriş ücreti ne de mezuniyet sözkonusu olacaktır. Bu sistemle eğitim harcamalarında büyük azalma olacağı da beklenmektedir.

Mevcut eğitim sisteminin tamamen değişmesi söz konusu olmasa da, yabancı dil eğitimi, belirli sınavlara hazırlanma vb. özel eğitimlerin bilgisayar destekli hatta

tamamen geliştirilmiş özel programlarla tek başına bu sistemle gerçekleştirilmesi düşünülebilir. Çeşitli nedenlerle, merkezi eğitim olanaklarından tamamen yararlanamayanlar, sakatlar, az gelişmiş bölgelerde yaşayanlar, iyi okulların ve öğretmenlerin olmadığı, eğitim yatırımlarının düşük olduğu bölgelerde ikamet zorunluluğu bulunanlar için sözkonusu fırsat eşitsizliği bu yolla azaltılabilir. İleri zekalı ya da geç öğrenen çocuklar için de özel programlar geliştirilerek ,bu çocuklar için özel eğitim kurumlarının açılmasının mümkün olamayacağı durumlarda, bu programlara dayalı özel sınıflar açılarak bu kişilerin de bilgisayar döneminde, şu anda olduklarından daha değerli yerler edinmeleri sağlanabilecektir.

Bu sistemin diğer bir yararı da öğrenciye, kendi hızına göre ilerleyebilme imkanı sunmasıdır. Bilgisayar, çocuğa tuşlara basarak dersi yönlendirme imkanı verir(21); onu yargılamaz; böylece çocuğun konuya olan ilgisi ve merakı gelişerek, benzeri olmayan şeyleri bulma isteği de artar. Burada, yanlış cevabın değeri doğruyla aynıdır. Diğer seçenekleri bulduğu zaman çocuk, neden yanlış olduğunu kendi kendine anlayabilir. Bunları yapmak için çok zeki olmak şart değildir. Zeka düzeyi yüksek kişiler her zaman, bilgisayarda başarılı kişiler değildir; ancak derinlemesine bir kullanım için bu alanda yetenekli olmak şarttır(22).

Öğrenciler arasında farklılık olacağı varsayılarak, bireysel özelliklere uydu-
rulmuş programlar, ortalama gruplara uygun olanlardan daha etkilidir ve bazı eğitim kurumları daha da bireysel programları uygulamak istemektedir(23). Bilgisayar, bireysel eğitim programlarında öğretmene de yardımcı olabilen bir alettir.

Günümüzde bir orta okul öğrencisi, bir denklemi bilgisayarla Einstein' dan daha çabuk çözebilmektedir. Ancak bu, öğrencinin görecelilik teorisini formülleştirebileceği anlamına gelmez. Önemli olan öğrencinin kavrayış sürecini hızlandırmak ve kavramlar arası ilişki kurma, senteze ulaşma gibi aşamalarda gerilememesine dikkat etmektir.

Olası zararlarından korunabildiği sürece bilgisayar kullanan öğrenciler, bireysel karar vermeyi daha erken yaşlarda öğrenecekler ve otoriter olmayan eğitim anlayışında yaygınlaşacaktır.Bu teknolojiyi hazır olmadan almış ve tamamen komputeri-
ze olmuş bir toplumda insanlar yeteneklerine göre değişmeyecek ve herkesin yeteneği belli düzeyler içinde eşdeğer hale gelecektir. Bu tür eğitim sistemin çocukların sanatsal yeteneklerinin anlaşılmasını engellememeli ve bu alandaki ilgilerini geriletmemelidir. Eğitimde hiçbir test sınavı, kompozisyon sınavının yerini alamayacaktır. Kalem hayatımızdan hiçbir zaman tamamen çıkmamalıdır.

Bilgisayar konusundaki bir diğer endişe de, insanların sosyal yaşamlarını etkileyeceği, yüzyüze iletişim sürecini gerileteceği yolundadır. Bilgisayarın kişileri robotlaştıracacağı, insani ilişkileri azaltacağı konusundaki tehlikeler ancak, bütün zamanın terminalin karşısında geçirilmesi durumunda geçerlilik taşıyabilir.Bazı araştır-

macılar,günde üç saatten fazla bilgisayarla haşır neşir olunmamasını öğütlemektedir(24).

Bilgisayarlar, sanat, spor vb. etkinlikleri izlemeye engel olmamalı tersine, boş zamanı arttırarak ve programları, teletext vb. yollarla daha düzenli takip edebilme imkanı sunarak bu alana olan ilgiyi arttırabilmelidir.

Bilgisayarlı eğitimin geleceği ve sonuçları ne olursa olsun bütün insanların gelecekte bilişim sistemlerinden etkilenecekleri ve spesifik konularla ilgili ek bilgileri aramada ve pek çok alanda, bilgisayara ihtiyaç duyulacağı kaçınılmazdır. Ülkemize bilgisayar teknolojisinin girişi henüz yeni olmasına ve henüz eğitim süresi içinde bilgisayarla erken tanışmış bir neslin yetişmemesine rağmen, pek çok sektörde hızla bilgisayarlar yer almaya başladılar bile. Gazetecilik de bunlardan biridir.

21. Yüzyıl Gazeteciliği ve Bilgisayar

Bir buluşun yayılması gecikmesi ya da çabuklaşması, ekonomik ve sosyal durumla ilişkilidir(25). Ole R. Hosti' ye göre, gazetelerin tarihi, basın-yayın tekniği tarihiyle tanımlanabilir(26).

Ülkemizde gazeteciliğin bilgisayar teknolojisini yakalamadaki ısrarı, matbaanın iki yüzyıl geç girişinin acısını unutturmamak ister gibi bir acele içindedir. Bu alanda ülkemizde yaşanan gelişmelerin dünya standartların, yaklaştığını söyleyebiliriz. Bu gelişim, basın alanında ne gibi yeni oluşumları doğurabilir? Gazeteler günün birinde ortadan kaybolacak mı? Yazılı kültür ürünlerini bilgisayar ekranında görsel bir öge olarak algılayacağımız günler yakın mı?

Gazeteci-yazar ve iletişim araştırmacısı Dr.Haluk Şahun'e göre, teknolojik devrime rağmen, kağıt üzerindeki gazetenin bir elli yıl daha varlığını sürdüreceğini söyleyebiliriz(27). Yeni teknolojilerin en yaygın olduğu toplumlarda, örneğin, ABD' de ve Japonya'da bile gazetenin popülerliğini hala sürdürmesi bunun bir kanıtıdır. "Elektronik iletişim sistemlerinin hiçbirinin psikolojik doyum açısından o hışırtılı kağıt parçasının yerini tutamayacağı" savunulmaktadır.

Fiziksel olarak okura ulaştırılan kağıt gazetenin ekrandan bilgi elde etme yöntemlerine üstünlüğünü başka biçimlerde açıklayanlara da rastlanmaktadır. Örneğin, "Mega Trends" kitaplarıyla ülkemizde de ilgi çeken John Naisbitt, bu durumu, yüksek teknolojilere gösterilen insani tepki ile açıklıyor.Teknolojilerin hiçbir zaman düz bir çizgide ilerlemediğini, insani faktörler nedeniyle daima bir takım zigzagların yaşandığını öne süren Naisbitt "high tech" ile "high touch" arasında bir ayrım yapılması gerektiğini savunmuştur. Ekranda gelen bilgi "high tech" ürünüdür ama insani açıdan soğuktur, "high touch" değildir. Oysa kağıt üzerindeki gazete, bir haber paketinin ötesinde, bir insan ilişkileri yumağıdır. Yazar, son yıllarda faks makinelerinin çabucak

yayılmasını ve bilgisayarla gelen bilgilere tercih edilmesini de aynı ilkeyle açıklamıştır. Faks makineleri bize, üzerinde fiziksel olarak işlem yapabileceğimiz dokunabileceğimiz, üzerine resim yapabileceğimiz, buruşturup atabileceğimiz bir kulp vermektedir; kısacası, emektar gazeteden çok da uzaklaşmamızı sağlamaktadır. Elektronik sistemlerle doğrudan doğruya bilgisayar ya da tv ekranlarına iletilmekle karşılaştırıldığında daha "ilkel" bir teknolojiyi temsil etmesine rağmen önemli bazı gazetelerin "fakslı gazete"yi denemelerinin nedeni de bu olabilir. Örneğin, New York Times gazetesi, Timesfaks servisini 1990' dan beri Tokyo' da sunmaktadır. New York saatiyle gece 9.30 sıralarında fakslanan ve seçme haberlerden oluşan bülten, saat farkı nedeniyle sabahleyin abonelere ulaşmaktadır(28).

Geleneksel bilgi saklama ortamı olan kağıdın yerini hızla elektronik/magnetik/optik bilgi saklama ortamlarına bırakmasının kaçınılmazlığı, aşağıdaki rakamlardan da açıkça görülmektedir(29): Özellikle cd-room ve kağıt arasındaki yoğunluk ve maliyet farkları çok çarpıcıdır. Tablodaki bilgiler daha alışıktığımız kavramlarla şöyle ifade edilebilir. Bir cd-room' da saklanabilen bilgi, yazı olarak 300.000 daktilo sayfasında saklanabilir. Bir cd-room 16.5 gram, aynı bilgiyi saklamak için gerekli olan kağıt, yaklaşık yarım tondur.

Bilgi saklama ortamlarının, bilgi saklama yoğunluklarının çok yüksek ve bilgi saklama maliyetlerinin düşük olmasının yanısıra, bilgiye erişme hızlarının kağıt bilgi saklama ortamlarına göre daha çok yüksek olması, saklanmakta olan bilgilerin kolayca yeniden derlenmesi olanağının bulunması, sakladıkları bilgilerin elektronik iletim yöntemleri ile çok hızlı iletilmesi ve bilgi işleme sistemleriyle doğrudan uyumlu olmaları gibi çok önemli başka avantajlarının da olması(30) bu teknoloji kullanımının kaçınılmaz bir şekilde artacağını göstermektedir.

Sonuç

Bilgisayara en çok karşı olanların bile bu gelişime karşı daha fazla direnemecekleri aşikardır. Bilgisayar kullanmanın bir süre sonra araba kullanmak gibi, hatta ondan da daha temel bir ihtiyaç haline geleceği kaçınılmaz görünüyor. Daha şimdiden bu araç, ondan en uzak durmaya çalışan ve "ben emektar daktilomdan vazgeçmem" diyen kişileri de etkiliyor.

Örneğin, eğer bilgisayar kullanamıyorsak, dünyanın büyük kütüphanelerinde -hatta ülkemizde bile bazı yerlerde artık- kaynak taraması yapamayacağız.

Para çekme makineleri bile, eğer onlarla iletişim kurmayı bilmiyorsak bize maaşımızı vermek istemiyorlar.

Bu araçlar, kredi kartı merkezleri, ne kadar para kazandığımızı, bunu ne zaman, nereye harcadığımızı gayet iyi biliyorlar ; hatta borcumuza sadık olup olmadığını

mızı da... Yakında, yanımızda taşımaya başlayacağımız manyetik kartlarla anne karından başlayarak o güne kadar ki, bütün sağlık gelişimimizi, bütün fiziksel ve ruhsal hastalıklarımızı da sergileyeceğiz. Bu kaçınılmaz bilgi şeffalığında bireylerin özel hayatı nasıl korunacaktır? Bilginin saklanması konusunda ortak uluslararası kurallar hala tam anlamıyla uygulamaya geçememektedir .

Kent yaşamında zaten başlamış olan yalnızlığı arttırabilecek, bireylerin kapsüller halinde, telefon, faks, sinema, oyun, eğlence vb. bütün ihtiyaçlarını evlerinden çıkmadan gidermelerini sağlayabilecek olan bu teknolojiye hazır mıyız? Hangi konuda gecikmekten, hangi konuda da hazırlıksız işe girişmekten çekinmeliyiz? Bunların saptanması gereklidir.

Örneğin, bilgi teknolojisi gelişmiş olan bazı ülkelerde, çalışan nüfusun belirli bir yüzdesi evlerinde çalışma yaşamına devam etmeye başlamışlardır. Çalışan kadın nüfusunun önemli bir kısmının bilgiyle ilgili alanlarda istihdam edildiği düşünülürse bu teknolojiyi gecikmeden yakalamalarının şart olduğu görülmektedir. ABD ve Avustralya'da büyük bir iş kaybı henüz önemli boyutta değilse de, kadınlar için bu yönde bir etkilenme söz konusudur. Kadın personelin bilgisayarda en çok gerçekleştirdiği iş, veri girişi vb. rutin işler aşamasındadır(31). Kadınların ikinci sınıf eleman durumunda kalmamaları için daha üst aşamada eğitim görmeleri şarttır. Bu şekilde, hamilelik, doğum, çocuk bakımı, ulaşım güçlükleri, mesai saatlerin uzunluğu vb. sebeplerle işlerinden tamamen uzaklaşmamaları da sağlanabilir. Böylece, başlangıçta bu teknolojinin dezavantajı gibi görünen özelliği, kadınların iş yaşamından kopmaması ve daha rahat ilerlemeleri için bir avantaj haline getirilebilir.

Ülkemizde bireyler bilgisayarı henüz ebeveynlerinden öğrenmiyorlar. Okullarda yavaş yavaş başlayan bu eğitimde, başlangıca yetişememiş olan üniversite öğrencilerine, okullarında kısa dönemli de olsa kurslar, seminerler verilmelidir.

Bu teknolojiye karşısında soru: hiçbir zaman, bunu kullanmak ya da kullanmamak olmamalıdır. Bu aletle savaşmanın en iyi yolu, en kısa zamanda öğrenmek ve hem de olası zararlarından sakınmak ya da azaltmak için çalışmalar yapmaktır. Kaldı ki bu konuda şimdiden geç bile kalınmıştır.

Bu teknolojinin doğduğu ve bizden önce yaygınlaştığı ülkelerin geçiş dönemlerini, avantajlarını ve sorunlarını incelemek ve ülkemizin sosyal ve kültürel şartlarıyla kıyaslamak imkanı, bu teknolojiyi biraz daha geriden izlememizin belki de tek avantajı olacaktır. Ancak yazı kültürünün bir türlü gelişemediği ülkemizde, kitap ve kalem aşamasından geçmeden, görsel medyaya sığırcıların sonuçlarının bu aşamada iç açıcı olamayacağı bir gerçektir. Bu tehlike, özellikle de, yarınki nesiller için geçerli olabilir. Bu teknoloji bize kalemi ve kitabı terkettirmemeli, bilgiye ulaşmaya çalışırken bilgelikten yoksun kalmamalıdır. Kültür politikacılarının gündeminde olması gereken en önemli konuların başında bu gelmelidir.

DİPNOTLAR

1. Kuhn.A.,**The Study of Society:A Unified Approach**.Homewood, Ill.:The Dorsey Press, İnc.1963, s.151-
2. John Diebord-Random House, **The World of The Computer**, New York 1973 USA, s. 326
3. Aynı
4. Margaret A.Bodens"**The Social Impact of Thinking Machines**", (in) **Computers, Ethics-Society**, ed. M.David Ermann, Mary B. Williams, NY Oxford, Oxford Univ. Press., 1990, s. 101-3
5. Aynı
6. Diebord-Random, aynı, s.491-
7. Tom Forester, **High Tech Society**, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 3.ed., 1990, s.151
8. Dr. Pool, "**The Social Utility of Computers**", Ed.Bobrow and J.L.Schwartz, **Computers and Policy Making**, Carrer Horizons A Division of NTC Publishing Group, Lincolnwood, Illinois, 1991 USA, s. 154.
9. Donald H. Sanders, Ph.D. tDonald H. Sanders Ph.D. Texas Christian Univ., "**Computers and Management in a Changing Society**",Mc. Graw Hill Book Comp. 1974, s. 507
10. Forester, aynı, s. 161
11. Aynı,s. 164
12. Aynı
13. Aynı
14. Patrick Jenkin ,"**Automation is God for us**"(in) ED. Ermann- Williams, aynı, s. 377-80
15. Aynı
16. **Scientific American** 1992/91' den nakl.Bülent Göç Yüksek Bilişim Konseyi Üyesi, İletişim Zirvesi ,"**Bilgisayar Teknolojisinde Yeni Ufuklar**"(yayınlanmamış tebliğ notları), 12-3 Mayıs 1992 İstanbul
17. Sanders, s.165
- 18.James Martin-Adrian R.D.Norman, **The Computerized Society**, Penguin Books, 1973, s.487
- 19."**Teknoloji Dünyası**", TV Belgeseli, TV 3, 16 Mart 1993 saat: 23
20. Dr. Pool,"The Social Utility of Computers", Ed.Bobrow-Sshwartz, s. 352-3
21. Sanders, s.563
22. Martin-Normans, s.582
23. Sanders, s.507
24. Charles E. Kriebelü, "**The Future Mıs**", Sanders , s.201
25. Tom Koch, **Journalizm For The 21 st. Century**, (conclusion), London 1991, s.302
26. Ole R. Hosti "**Content Analysis in Political Research**

(in) ed.Bobrow-Schwartz, s.111

27. Haluk Şahin, "Gazete mi TV mi?- Gazete ve TV Haberciliği" (basılmamış tebliğ notları),12-13 Mayıs 1992 İletişim Zirvesi", İstanbul 1992

28. Aynı

29. Duran Leblebici, "Bilgi Toplumu Nasıl Olacak- Eğitimde İletişim", (basılmamış Tebliğ notları), İletişim Zirvesi

30. Aynı

31. Diane Werneke, "Women;The Vulnerable Group", (in) Ed. Forester, s.400-414